

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์เนื้อหาพุทธศาสนาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาว่าเนื้อหาตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 จัดไว้มีความสอดคล้องตรงตามทัศนะของผู้เชี่ยวชาญเพียงใด โดยทำการศึกษาเฉพาะเอกสารหลักสูตรของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยชาติไทย และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยหมวดจริยศึกษา ซึ่งจัดทำโดยกระทรวงศึกษาธิการเท่านั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารงานวิจัย หนังสือและสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องมาสรุปเป็นลักษณะเนื้อหาพุทธศาสนา รวมทั้งกำหนดเงื่อนไขในการที่จะบรรจุเนื้อหาในหลักสูตร แล้วนำข้อสรุปที่ได้ในขั้นต้นมาทำการสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญที่เป็นตัวอย่างประชากร จำนวน 12 ท่าน แล้วนำผลจากการสรุปขั้นต้น และความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญมาสรุปเป็นร่างเกณฑ์ ซึ่งได้เนื้อหาพุทธศาสนา 5 ลักษณะ จำนวน 76 เนื้อหา และเงื่อนไขในการเลือกเนื้อหา จำนวน 2 เงื่อนไข ได้แก่ ความเหมาะสมกับวัยของเด็กและความจำเป็นในการนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน ซึ่งร่างเกณฑ์ที่สร้างขึ้นนี้เป็นแบบสอบถามแบบประเมินค่ามี 5 ระดับ เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 24 ท่านทำการประเมินเกณฑ์ แล้วจึงนำข้อมูลมาพิจารณาปรับร่างเกณฑ์ให้เป็นเกณฑ์จริงที่จะใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาแต่ละระดับชั้นในหลักสูตรต่อไป

ในการวิเคราะห์หลักสูตร ผู้วิจัยได้สร้างตารางวิเคราะห์โดยนำเนื้อหาจากเกณฑ์มาเปรียบเทียบหาความสอดคล้องกับเนื้อหาในเอกสารหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 เพื่อหาความสอดคล้องตรงกันระหว่างเนื้อหาในหลักสูตรกับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ด้วยตนเอง เสนอผลที่ได้เป็นร้อยละ ในแต่ละระดับชั้น

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาพุทธศาสนา ตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญ กับเนื้อหาที่ปรากฏในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 สรุปผลได้ดังนี้

1. เนื้อหาพุทธศาสนาในหลักสูตรที่มีตรงตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญ ในทุกระดับชั้นมีจำนวน 16 เนื้อหา ได้แก่ การแสดงความเคารพ วันสำคัญทางพุทธศาสนา การไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกายของบุคคลและสัตว์ ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละ ความสามัคคี การให้อภัย การไม่ลองเสพสิ่งเสพศศิให้โทษ ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการทำความชั่ว ความขยันหมั่นเพียร ความกล้าหาญและเชื่อมั่นในตนเอง การไม่พูดบิดเบือน ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูต่อบิดามารดา ความกตัญญูต่อครู-อาจารย์ และความมีระเบียบวินัย และการตรงต่อเวลา

เมื่อพิจารณาเป็นระดับชั้นพบว่า ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 2 มีเนื้อหาในหลักสูตรตรงตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 19 เนื้อหา เป็นเนื้อหาที่เพิ่มเติมจากเนื้อหาที่อยู่ในหลักสูตร มีตรงตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญในทุกระดับชั้นอีก จำนวน 3 เนื้อหา ส่วนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 4 มีเนื้อหาที่หลักสูตรมีตรงตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 28 เนื้อหา เป็นเนื้อหาที่เพิ่มเติมจากเนื้อหาที่หลักสูตรมีตรงตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญ ในทุกระดับชั้นอีกจำนวน 12 เนื้อหา และในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 มีเนื้อหาที่หลักสูตรมีตรงตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 39 เนื้อหา ซึ่งเป็นเนื้อหาที่เพิ่มเติมจากเนื้อหาที่หลักสูตรมีตรงตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญในทุกระดับชั้นอีกจำนวน 23 เนื้อหา

2. เนื้อหาที่หลักสูตรไม่มีตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญ ในทุกระดับชั้นมีจำนวน 9 เนื้อหา ได้แก่ การปฏิบัติตนต่อมิตรสหาย การปฏิบัติตนต่อสมณพราหมณ์ กัลยาณมิตร ปิยวาจา อัถตจริยา มุทิตา อุเบกขา สัมมาอาชีวะ และตัวอย่างพระสงฆ์ที่ดี

เมื่อพิจารณาเป็นระดับชั้นพบว่า ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 2 มีเนื้อหาที่หลักสูตรไม่มีตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 14 เนื้อหา เป็นเนื้อหาที่เพิ่มเติมจากเนื้อหาที่หลักสูตรไม่มีตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญในทุกระดับชั้นอีก 5 เนื้อหา ส่วนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 4 มีเนื้อหาที่หลักสูตรไม่มีตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 26 เนื้อหา เป็นเนื้อหา

ที่เพิ่มเติมจากเนื้อหาที่หลักสูตรไม่มีตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญอีกจำนวน 17 เนื้อหา และในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 มีเนื้อหาที่หลักสูตรไม่มีตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 32 เนื้อหา เป็นเนื้อหาที่เพิ่มเติมจากเนื้อหาที่หลักสูตรไม่มีตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญในทุกระดับชั้นอีกจำนวน 23 เนื้อหา

3. เนื้อหาที่หลักสูตร มีนอกเหนือเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญในทุกระดับชั้นมี 2 เนื้อหา ได้แก่ ความมีน้ำใจเป็นธรรมไม่ลำเอียง และความไม่เห็นแก่ตัว

เมื่อพิจารณาเป็นระดับชั้นแล้วพบว่า ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 2 มีเนื้อหาที่หลักสูตรมีนอกเหนือเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 14 เนื้อหา เป็นเนื้อหาที่เพิ่มเติมจากเนื้อหาที่หลักสูตรมีนอกเหนือเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญในทุกระดับชั้น จำนวน 12 เนื้อหา ส่วนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 4 มีเนื้อหาที่หลักสูตรมีนอกเหนือเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 10 เนื้อหา เพิ่มเติมจากเนื้อหาในหลักสูตรที่มีนอกเหนือเกณฑ์ ในทุกระดับชั้นจำนวน 8 เนื้อหา และในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 มีเนื้อหาที่หลักสูตรมีนอกเหนือเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 13 เนื้อหา เพิ่มเติมจากเนื้อหาในหลักสูตรที่มีนอกเหนือเกณฑ์ในทุกระดับชั้น จำนวน 11 เนื้อหา

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาพุทธศาสนา ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 โดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาตามทัศนะของผู้เชี่ยวชาญกับเนื้อหาที่ปรากฏในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 จากผลการวิจัยมีข้อสังเกตที่สามารถนำมาอภิปรายได้ดังนี้

1. จากเนื้อหาในหลักสูตรที่มีตรงตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญในทุกระดับชั้นมีจำนวน 16 เนื้อหา อันได้แก่ การแสดงความเคารพ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ ความสามัคคี การให้อภัย การไม่หลงเสน่ห์สิ่งเสน่ห์ทำให้โทษ ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว ความขยันหมั่นเพียร ความกล้าหาญและเชื่อมั่นในตนเอง การไม่พுகบค พுகบคเบือน ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูต่อบิดามารดา ความกตัญญูต่อครู - อาจารย์ และความมีระเบียบวินัยและตรงต่อเวลา เมื่อพิจารณาเป็นส่วนรวมแล้ว จะเห็นว่าเนื้อหาดังกล่าวส่วนใหญ่จะเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และมีเนื้อหาที่ก่อให้เกิดความศรัทธาในศาสนาด้วย ทั้งนี้เพราะพุทธศาสนามุ่งให้ผู้ปฏิบัติได้หันทุกซ์

และดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ที่ได้กำหนดจุดหมายด้านชีวิตที่สงบสุข โดยให้เข้าใจและศรัทธาศาสนาที่ตนนับถือและนำหลักธรรม มาใช้ในชีวิตประจำวันสำหรับเนื้อหาที่เป็นหลักธรรม ถือว่าเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่จะนำไปสู่ ความสำเร็จ ในการปฏิบัติหลักธรรมอื่นและสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันด้วย ซึ่งหลักธรรม กังกล่าว แม้จะเห็นว่าเป็นเนื้อหาเดียวกันในทุกระดับชั้น แต่สามารถที่จะสอนซ้ำกันได้ทุกระดับชั้น เนื่องจากหลักธรรมแต่ละเนื้อหามีความลึกซึ้งอยู่ในตัวของมันเอง สามารถที่จะสอนให้ลึกซึ้งเพิ่มขึ้น ตามระดับชั้นที่สูงขึ้นได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวเนื้อหาต่าง ๆ เหล่านี้จึงต้องได้รับการปลูกฝังและ พัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีปรากฏอยู่ในทุกระดับชั้น ส่วนเนื้อหาการแสดงความเคารพ และ วันส กัญญาศาสนาได้รับการบรรจุไว้ในทุกระดับชั้นด้วยเช่นกัน เพราะเนื้อหาดังกล่าวเห็นว่าน่าจะเป็น เนื้อหาที่ก่อให้เกิดความเข้าใจและเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานที่จะ ให้เกิดการปฏิบัติหลักธรรมอื่น ๆ ต่อไปอีกด้วย ซึ่งในเรื่องนี้สอดคล้องกับ สุวรรณ เพื่อใจแผ้ว (2504 : 415 - 417) ได้กล่าวไว้ว่าการสอนศาสนาควรปลูกฝังให้เด็กศรัทธาเห็นคุณค่าใน พุทธศาสนา ก่อน โดยให้รู้ว่าพุทธศาสนาให้อะไรแก่เขาและที่เขาได้นั้นมีคุณค่าอะไรแก่เขา ส่วนเนื้อหาพุทธศาสนาในหลักสูตรที่มีตรงตามเกณฑ์ในแต่ละระดับชั้นนั้นปรากฏในระดับชั้นประถม ศึกษปีที่ 1 - 2 มีจำนวน 19 เนื้อหา ซึ่งเพิ่มเติมจากเนื้อหาที่หลักสูตรมีตรงตามเกณฑ์ของ ผู้เชี่ยวชาญ 3 เนื้อหา ได้แก่ การไม่โลภ ไม่ขโมย การไม่ละเมิดของรักผู้อื่น และความเป็น ผู้มีสติยับยั้งชั่งใจ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเนื้อหานี้มีความสำคัญที่จะต้องได้รับการปลูกฝังไว้ตั้งแต่ ระดับต้น ๆ ด้วย เนื่องจากเนื้อหาดังกล่าวนี้เป็นพื้นฐานการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นสุข ซึ่งเด็กในระดับประถมศึกษาปีที่ 1 - 2 เริ่มต้นที่จะมาอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในโรงเรียนถือว่าเป็น สังคมใหม่ แต่ละคนย่อมจะมีของใช้หรือของเล่นต่างกัน เด็กอาจจะอยากที่จะได้สิ่งของผู้อื่น ไม่ว่าจะได้มาด้วยวิธีใดเพื่อให้ได้มาเป็นของตนเอง หรืออาจจะมีการทะเลาะหรือขัดใจกัน เหตุผลดังกล่าวจึงน่าจะเป็นสาเหตุ ๆ หนึ่งที่ได้มีการบรรจุเนื้อหานี้เพิ่มเติมไว้ในระดับประถมศึกษา ปีที่ 1 - 2

ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 4 มีจำนวน 24 เนื้อหา ซึ่งเพิ่มเติมจากเนื้อหาใน หลักสูตรมีตรงตามเกณฑ์ในทุกระดับชั้น จำนวน 12 เนื้อหา ได้แก่ พุทธประวัติ การแสดงตนเป็น พุทธมามะกะ การทำบุญตักบาตร การฟังเทศน์ การไม่ทำลายศาสนสมบัติ การกระทำดี ความอดทน ความอดกลั้น ความประหยัด การทำใจให้สงบมีสมาธิและมีอารมณ์แจ่มใส การรู้จัก

ความพอดี ความรับผิดชอบและมีเหตุผล ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะในระดับนี้ เด็กมีวัยและวุฒิภาวะสูงขึ้น มีประสบการณ์มากขึ้น ควรที่จะได้รับเรื่องพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น ทั้งในส่วนที่เป็นหลักธรรม และวิธีที่จะบำรุงศาสนา ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีและร่วมพิธีกรรมในทางพุทธศาสนา ประกอบกับระดับชั้นนี้เป็นระยะเวลาที่เหมาะสมในการที่จะฝึกฝน และแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้อีก 2 - 3 ปี ก่อนที่โรงเรียนจะจบหลักสูตรออกไปจากโรงเรียน

ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 มีจำนวน 39 เนื้อหาซึ่งเพิ่มเติมจากเนื้อหาที่หลักสูตรมีตรงตามเกณฑ์ในทุกระดับชั้น จำนวน 23 เนื้อหา ได้แก่ พระรัตนตรัย พุทธบริษัท การสวดมนต์ไหว้พระ การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า การเวียนเทียน การฟังเทศน์ การบรรพชา อุปสมบท การทำบุญตักบาตร ปุณฺณียวัตถุ ปุณฺณียสถาน วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไทย และท้องถิ่น การกระทำความดีที่เหมาะสม การทำให้สงบ มีสมาธิ และมีอารมณ์แจ่มใส ความรับผิดชอบต่อน้ำที่ ความอดทน ความอดกลั้น การรู้จักความพอดี การประหยัด การไม่โลภ ไม่ขโมย การไม่ละเมิดของรักผู้อื่น มีสติยับยั้งชั่งใจ รู้ผิดชอบชั่วดี และการยอมรับความเปลี่ยนแปลง การที่หลักสูตรได้กำหนดเนื้อหาเพิ่มมากขึ้นกว่าทุกระดับชั้น อาจจะเนื่องมาจากวัย และประสบการณ์ของเด็กมากขึ้น ประกอบกับเป็นระดับสุดท้ายของหลักสูตรที่นักเรียนจะต้องรู้และเข้าใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาให้กว้างขวาง ทั้งในแง่ศาสนบุคคล ศาสนพิธี ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และ ศาสนธรรม ก่อนที่นักเรียนส่วนหนึ่งจะต้องออกไปใช้ชีวิตอยู่ในสังคม ไม่มีโอกาสที่จะศึกษาต่อ จึงจำเป็นต้องรู้จักนำหลักธรรมต่าง ๆ มาใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นหลักในการครองชีวิตที่สงบสุขต่อไป

มีข้อสังเกตเกี่ยวกับเนื้อหาพุทธศาสนาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ในภาพรวมได้จัดไว้เหมาะสมกับวัยของเด็ก และความจำเป็นในการนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน เมื่อเปรียบเทียบกับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ แต่อย่างไรก็ตามในเรื่องการสอนจะเหมาะสมกับปัญหาในชีวิต หรือไม่นั้นต้องขึ้นอยู่กับครู และสภาพแวดล้อม ทั้งนี้เพราะการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 มีสิ่งที่จะช่วยสร้างความเข้าใจให้แก่ครู มีแผนการสอนที่เสนอแนะแนวทางการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน การวัดผลประเมินผลไว้ รวมทั้งหน่วยงานของรัฐได้จัดสรรงบประมาณเพื่อจัดสรรสื่อการเรียนการสอนไว้ให้ ตลอดจนยังมีศึกษานิเทศก์จังหวัด ศึกษานิเทศก์อำเภอ และครูวิชาการกลุ่มโรงเรียน คอยช่วยเหลือแนะนำเมื่อครูมีปัญหา และยังสามารถที่จะประยุกต์การนำหลักสูตรไปใช้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น แต่ครูจะสามารถ

จัดการเรียนการสอนได้ประสบผลสำเร็จเพียงใดนั้น รายละเอียดในเรื่องนี้จะต้องใช้การวิจัยในรูปแบบอื่นเพื่อเก็บข้อมูลในเรื่องนี้ต่อไป

2. จากเนื้อหาที่หลักสูตรไม่มีตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญในทุกระดับชั้น มีจำนวน 9 เนื้อหา คือการปฏิบัติตนต่อมิตรสหาย การปฏิบัติตนต่อสมณพราหมณ์ กัลยาณมิตร ปิยวาจา อัถตจริยา มุทิตา อุเบกขา สัมมาอาชีวะ และตัวอย่างพระสงฆ์ที่ดี เมื่อพิจารณาโดยส่วนรวมแล้ว เห็นว่าเป็นเนื้อหาที่มีความสำคัญที่ควรจะได้รับ การปลูกฝังให้แก่ักเรียนอย่างค่อเนื่องตลอดระยะเวลาที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ทั้งนี้เพราะเนื้อหาดังกล่าวเป็นเนื้อหาที่จะเป็นการแก้ปัญหาสังคมในปัจจุบัน ตลอดจนเข้าใจและศรัทธาในพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติไทย และการที่จะดำเนินชีวิตอย่างสงบสุขในสังคมต่อไป จากการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการกระทำผิดของเยาวชนไทย จตุพร บานชื่น (2527 : 432 - 434) ได้วิจัยพบว่าปัญหาเกี่ยวกับการกระทำผิดในเรื่องทรัพย์สิน และการข่มขืนกระทำชำเรา มีอิทธิพลมาจากเพื่อนเป็นอันดับหนึ่ง เพราะเพื่อนฝูงชักจูงหรือกระทำตามเพื่อน ควรอย่างยิ่งที่จะปลูกฝังในเรื่องกัลยาณมิตร และการปฏิบัติตนต่อมิตรสหาย นอกจากนี้สังคมไทยยังมีปัญหาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพที่ทุจริตผิดกฎหมายมากขึ้น เช่น การปล้นฆ่า ลักทรัพย์ ควรจะได้มีการปลูกฝังเนื้อหาในเรื่องสัมมาอาชีวะ และนอกจากนั้นแล้วการที่จะปลูกฝังให้เยาวชนมีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา ควรที่จะปลูกฝังในเรื่องตัวอย่างของพระสงฆ์ที่ดี เพราะเป็นผู้ที่สืบทอดศาสนาซึ่งเห็นกันอยู่ทั่วไปในสังคมไทย ตลอดจนการปฏิบัติตนต่อสมณพราหมณ์ อีกทั้งเนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรมที่ควรปลูกฝังเพื่อเตรียมพร้อมให้ผู้เรียนออกไปเผชิญชีวิตจริง โดยสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้เกิดประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองและสังคมตามอัศภาพของตนเองได้แก่ ปิยวาจา อัถตจริยา มุทิตา อุเบกขา ฉะนั้นเนื้อหาที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ควรที่จะได้รับการปลูกฝังเพิ่มเติมให้ค่อเนื่องทุกระดับชั้น เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันอันหนาแน่นต่อต้านกระแสสังคมปัจจุบันทั้งปวงก่อนที่จะออกไปใช้ชีวิตจริงในสังคม และยังสามารถติดตามแก้ไขพฤติกรรมไม่เหมาะสมในระดับชั้นที่สูงขึ้นไปให้ดีขึ้นก่อนจะจบหลักสูตรออกไปได้ค้วย ส่วนเนื้อหาพุทธศาสนาที่หลักสูตรไม่มีตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละระดับนั้น ปรากฏว่า

ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 2 มีจำนวน 14 เนื้อหา ซึ่งเพิ่มเติมจากเนื้อหาที่หลักสูตรไม่มีตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญในทุกระดับชั้น 5 เนื้อหา ซึ่งได้แก่ พระรัตนตรัย การสวดมนต์ไหว้พระ การทำบุญตักบาตร ความเป็นพุทธมามกะ และการทำความดีที่

เหมาะสม เห็นได้ว่าส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาในการปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนา ทั้งนี้เพราะพิธีกรรมทางศาสนาเป็นกิจกรรมที่จะนำไปสู่การปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาต่อไป เนื้อหาดังกล่าวจึงควรได้รับการปลูกฝังตั้งแต่ระดับต้น ๆ เมื่ออายุน้อย เพื่อที่จะเสริมสร้างพื้นฐานการสอนพุทธศาสนาให้มั่นคงยิ่ง ๆ ขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เรียนพุทธศาสนาได้ดีขึ้นในระดับสูง ๆ ขึ้นต่อไป

ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 4 มีจำนวน 26 เนื้อหา ซึ่งเพิ่มเติมจากเนื้อหาที่หลักสูตรไม่มีตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญในทุกระดับชั้น 17 เนื้อหา ได้แก่ พระรัตนตรัย การสวดมนต์ไหว้พระ พุทธบริษัท ประวัติสังเวก ชาตกต่าง ๆ การปฏิบัติตนต่อคนรับใช้และคนงาน การเวียนเทียน ประเพณีในท้องถิ่น การเว้นจากการลักทรัพย์ การเว้นจากการประพฤตินอกใจ การสังวร สติสัมปชัญญะ ทมะ ฉันทะ สมานัตตา การคบคนชั่ว และการเกียจคร้านการทำงาน จะเห็นได้ว่าเนื้อหาที่เพิ่มเติมในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 4 จะมีบางส่วนที่ซ้ำกับเนื้อหาที่เพิ่มเติมในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 2 คือการสวดมนต์ไหว้พระ พระรัตนตรัย อาจเป็นเพราะเนื้อหาดังกล่าวนี้อาจจำเป็นต้องใช้ซ้ำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจลึกซึ้งยิ่งขึ้น ส่วนเนื้อหาที่เพิ่มเติมขึ้นมาอีก ได้แก่พุทธบริษัท ประวัติสาวก การเวียนเทียน ประเพณีในท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะเนื้อหาต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจพุทธศาสนายาวกว้างขึ้น อีกทั้งยังสามารถที่จะสะท้อนความดีความงาม ความมีระเบียบวินัย เป็นเอกลักษณ์ของชาติอีกด้วย และเนื้อหาในส่วนที่เป็นหลักธรรมที่เพิ่มเติมอีก ได้แก่ การเว้นจากการลักทรัพย์ การเว้นจากการประพฤตินอกใจ กามสังวร สติสัมปชัญญะ ทมะ สมานัตตา การคบคนชั่ว การเกียจคร้านการทำงาน คงเนื่องจากเนื้อหาเหล่านี้สามารถที่จะเปิดโอกาสให้เด็กได้เห็นสถานการณ์ในชีวิตจริงที่เป็นปัญหาสังคม เชื่อมโยงเชื่อมโยงกับเนื้อหาหลักธรรมดังกล่าว

ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 มีจำนวน 32 เนื้อหา เพิ่มเติมจากเนื้อหาที่หลักสูตรไม่มีตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญในทุกระดับชั้น 23 เนื้อหา ได้แก่ พุทธประวัติ ประวัติสาวก ชาตกต่าง ๆ บทบาทบุคคลในวัด ความเป็นพุทธมามกะ การอาราธนาศีล อาราธนาธรรมและพระปริตร การกรวดน้ำประเพณีในงานศพ การปฏิบัติตนต่อคนรับใช้และคนงาน กามสังวร ฉันทะ วิมังสา สมานัตตา การคบคนชั่ว การเกียจคร้านการทำงาน การเป็นนักแสดงการพนัน การชอบเที่ยวกลางคืน การชอบดูการละเล่น สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาภิมันตะ อริยสัจ 4 และกรรม จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาที่ชี้ให้เห็นคุณและโทษ ตลอดจนการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเนื้อหาต่าง ๆ เหล่านี้เป็นโอกาสที่จะให้เด็กได้เข้าใจและเห็นสถานการณ์ในชีวิตจริงที่เป็นปัญหาสังคมในปัจจุบัน ขยายกว้างขวางขึ้นไปอีก และเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นของการเลือกแนวทางปฏิบัติ การแก้ปัญหาเพื่อความดีความงามความสงบสุข โดยให้วิเคราะห์ทางเลือกต่าง ๆ แล้วให้นักเรียนได้สรุปเป็นแนวทางที่ควรยึดถือปฏิบัติ ก่อนที่ผู้เรียนจะพ้นวัยการศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียน

3. จากเนื้อหาที่หลักสูตรมีนอกเหนือเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญในทุกระดับชั้น มี 2 เนื้อหา ได้แก่ ความมีน้ำใจเป็นธรรมไม่ลำเอียง และความไม่เห็นแก่ตัว อาจเป็นเพราะมีเนื้อหาอื่นที่สามารถจะสอนเชื่อมโยงกันได้ เช่น อุเบกขา และจาคะ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเนื้อหาดังกล่าวยังมีความสำคัญมากสำหรับสังคมไทย โดยเฉพาะในเรื่องความมีน้ำใจเป็นธรรม ไม่ลำเอียงจะเป็นการแสดงออกหรือกระทำตามหลักเกณฑ์โดยปราศจากอารมณ์หรือความลำเอียง ทั้งนี้เพื่อมุ่งไว้ซึ่งความเสมอภาคของชีวิต ก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม ช่วยรักษากฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อความถูกต้องและความสงบสุขของสังคม และสำหรับความไม่เห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นการไม่ถือเอาประโยชน์ของตนแต่ฝ่ายเดียว หากแต่คำนึงถึงประโยชน์ร่วมกัน ช่วยเอื้อให้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสงบปราศจากการเบียดเบียนเอาเปรียบกัน จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าเนื้อหาทั้ง 2 เนื้อหานี้มีความสำคัญอย่างมากที่ควรจะได้รับการปลูกฝังโดยตรงแก่นักเรียนอย่างต่อเนื่องในทุกระดับชั้นตามสภาพชีวิตจริงของสังคมไทยต่อไป

เนื้อหาที่หลักสูตรมีนอกเหนือเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละระดับชั้น นั้น

ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 2 มีจำนวน 14 เนื้อหา ซึ่งเพิ่มจากเนื้อหาที่หลักสูตรมีนอกเหนือเกณฑ์ในทุกระดับชั้น 12 เนื้อหา ได้แก่ การรู้จักความพอดี การยอมรับความคิดเห็นผู้อื่น ความเห็นอกเห็นใจ ความเป็นผู้มีวัฒนธรรม การแก้ไขข้อบกพร่อง การปฏิบัติทางจริยธรรม ความเป็นผู้มีเหตุผล การทำให้สงบมีสมาธิ และอารมณ์แจ่มใส ความรับผิดชอบ การยอมรับความเปลี่ยนแปลง ความอดทน ความอดกลั้น ความประณีตละเอียดถี่ถ้วน และ ความจงรักภักดีต่อศาสนา ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 4 มีจำนวน 10 เนื้อหา ซึ่งเพิ่มจากเนื้อหาที่หลักสูตรมีนอกเหนือเกณฑ์ในทุกระดับชั้น 8 เนื้อหา ได้แก่ พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย การเผยแพร่พระธรรมคำสอน การปฏิบัติตามโอวาทพระพุทธเจ้า ความสุภาพอ่อนน้อม การทำบุญบ้าน งานศพ การรู้จักฟังตนเอง และการยอมรับความเปลี่ยนแปลง

และในร่วมกับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 มีจำนวน 13 เนื้อหาเพิ่มเติมจากเนื้อหาในหลักสูตรที่มีนอกเหนือเกณฑ์ในทุกระดับชั้น 11 เนื้อหา ได้แก่ พุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติไทย ศาสนาที่คนไทยนับถือ ความดีและคุณประโยชน์ของทุกศาสนา มารยาทที่ควรปฏิบัติต่อผู้สืบทอดศาสนา และผู้นับถือ ความมุ่งหมายและประโยชน์ของศาสนพิธี การป้องกันทำลายสถาบันศาสนา ความเป็นผู้มีเหตุผล การยอมรับความคิดเห็นผู้อื่น ความเป็นผู้มีน้ำใจเป็นนักกีฬา ความจงรักภักดีต่อศาสนา และการแก้ไขข้อบกพร่อง การปฏิบัติทางจริยธรรม เมื่อพิจารณาแล้วส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาที่เกณฑ์มิได้ระบุไว้ และมีเนื้อหาที่ถูกต้องทั้ง โดยการประเมินเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะเนื้อหาเหล่านี้มีความสำคัญต่อวัยของเด็กน้อยหรือไม่มีความสำคัญต่อการนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน และอาจเป็นเพราะผู้เชี่ยวชาญยังคงคาดคิดไม่ถึง ซึ่งน่าจะให้มีการศึกษาวิจัยในรูปแบบเดียวกันนี้ในเนื้อหาดังกล่าวให้ละเอียดต่อไป

มีข้อที่น่าสนใจเกี่ยวกับเนื้อหาการทำใจให้สงบมีสมาธิและมีอารมณ์แจ่มใสในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 2 ซึ่งศาสตราจารย์อ่ำไพ สุจริตกุล (2529 : สัมภาษณ์) ให้ความเห็นว่า คำสอนของพุทธศาสนาที่ต่างไปจากศาสนาอื่น ๆ คือสอนการฝึกจิตให้บริสุทธิ์ จนกระทั่งในที่สุดเกิดความหลุดพ้นไปสู่ความสงบเย็น ตลอดจนไปสู่นิพพาน การสอนให้ละเว้นการทำความชั่ว ทำแต่ความดีเท่านั้นยังไม่ถือว่าเป็นชาวพุทธที่สมบูรณ์ ต้องฝึกจิตด้วย การฝึกจิตสามารถทำได้ในเด็กเล็ก ๆ ตั้งแต่ 3 ขวบ ก็ฝึกได้แล้ว มีตัวอย่างเช่น วัชรกรรมกาย สามารถฝึกเด็กจนมีจิตใจสงบ แต่ที่คณะผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าเรื่องนี้ยังไม่มีความสำคัญในระดับชั้นนี้ ซึ่งในเรื่องนี้น่าจะให้มีการศึกษาอย่างละเอียดอีกครั้ง แต่อย่างไรก็ตามแผนการสอนจริยศึกษา กลุ่มส่งเสริมลักษณะนิสัย ได้กำหนดเนื้อหาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เกี่ยวกับการทำใจให้สงบ มีสมาธิและมีอารมณ์แจ่มใส และในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 กำหนดการฝึกกาย และใจให้สงบเบื้องต้นไว้ด้วย

จากเหตุผลที่ได้อธิบายมาทั้งหมด พอจะประมวลได้ว่าเนื้อหาพุทธศาสนาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ในภาพรวมจัดไว้ได้เหมาะสมกับวัยของเด็ก และความจำเป็นในการนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน เมื่อเปรียบเทียบกับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ สำหรับเนื้อหาที่หลักสูตรไม่มีตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญ สมควรอย่างยิ่งที่จะได้รับการปลูกฝังให้แก่เด็ก ซึ่งผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ควรพิจารณาหาทางแก้ไขหรือปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมต่อไป หรือถ้าไม่สามารถจะบรรจุเนื้อหาไว้ในหลักสูตรได้ ควรนำเนื้อหาในส่วนนี้ไปจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร หรือจัดทำหนังสืออ่านประกอบเพิ่มเติม หรือลดเวลาการสอนเนื้อหาที่ไม่มีตามเกณฑ์ลง

โดยเพิ่มเติมเนื้อหาในส่วนนี้เข้าไป ส่วนเนื้อหาที่หลักสูตรมีนอกเหนือเกณฑ์ควรจะได้มีการศึกษาให้ละเอียดในรูปแบบเดียวกันนี้ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. เกี่ยวกับการสร้างหลักสูตร

เนื้อหาที่หลักสูตร ไม่มีตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญ ผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาน่าจะได้มีการบรรจุปรับปรุงเนื้อหาในส่วนนี้ ถ้าหากไม่มีการ เพิ่มการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร หรือทำหนังสืออ่านประกอบเพิ่มเติม หรือลดเวลาการสอน เนื้อหาที่หลักสูตรมีนอกเหนือเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญ โดยเอาเวลาไปสอนสอดแทรก เนื้อหาที่หลักสูตรไม่มีตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญ ดังกล่าว

2. การนำเนื้อหาไปใช้

2.1 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับวิธีนำเนื้อหาในเรื่องการทำใจให้สงบมีสมาธิ และอารมณ์แจ่มใส ไปสอนในทุกระดับชั้น โดยเฉพาะในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 2

2.2 ควรมีการสร้างหนังสืออ่านประกอบในเรื่องพุทธศาสนา ตามเนื้อหาที่หลักสูตรไม่มีตามเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญ ให้เหมาะสมกับวัยเด็กต่อไป

2.3 ครูผู้สอนพุทธศาสนา ควรศึกษาวิธีสอนที่จะให้เด็กเกิดความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนพระพุทธศาสนา และกิจกรรมที่จะส่งเสริมพุทธศาสนา ตลอดจนทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี เพราะมีความสำคัญในการที่จะนำเนื้อหาไปใช้ ให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร

2.4 ควรมีการศึกษาว่าครูผู้สอน มีการนำเนื้อหาจริยธรรมไปสอนสอดแทรก ตามกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ อย่างไร เพียงใด

2.5 ควรมีการศึกษาว่า นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาทุกระดับชั้น มีความรู้ความเข้าใจ การนำไปใช้และทัศนคติเกี่ยวกับพุทธศาสนาเพียงใด

3. เกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้าต่อไป

ควรจะได้มีการศึกษาเกี่ยวกับปัญหา และวิธีการสอนเนื้อหาพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพ